

ZN-I.5183.246.2023.BS

Kraków, dnia 24. PAŹ 2023

Parafia Św. Małgorzaty w Bydlinie
Bydlin, ul. Legionów 6
32-310 Klucze

Dotyczy: kaplica cmentarna w Bydlinie

W odpowiedzi na wniosek z dnia 20.09.2023 r. (data wpływu: 2.09.2023 r.) złożony przez Parafię Św. Małgorzaty w Bydlinie, Bydlin, ul. Legionów 6, 32-310 Klucze, w sprawie: *zwracam się z prośbą o wydanie opinii konserwatorskiej dla planowanej inwestycji polegającej na Rewitalizacji i Konserwacji Kaplicy przycmentarnej pw. Pocieszenia NMP w Bydlinie wraz z jej otoczeniem. Zakres planowanej inwestycji obejmuje przeprowadzenie szeregu prac konserwatorskich i badawczych, które pozwolą na gruntowny remont i rewitalizację zarówno Kaplicy jak i jej otoczenia. W pierwszej kolejności planowane jest przeprowadzenie ekspertyz, które pozwolą na określenie przyczyn zawilgocenia murów kaplicy, które ma destruktywny wpływ zarówno na sam budynek (przede wszystkim na znajdujące się wewnątrz polichromie) drewniany ołtarz oraz znajdującą się w ołtarzu rzeźbę przedstawiającą Matkę Boską z Dzieciątkiem. Równocześnie planowane jest wykonanie projektu zabezpieczenia murów przed działaniem wody oraz, i jeżeli będzie to możliwe w czasie trwania tej edycji programu, przeprowadzenie doraźnych prac zabezpieczających, zapewniających odwodnienie obiektu. Jednocześnie opracowane zostaną programy konserwatorskie zabezpieczenia i konserwacji malowideł ściennych wewnątrz kaplicy, ołtarza oraz znajdującej się w nim figurki (która, jeżeli będzie to możliwe zostanie przeniesiona w bezpieczne miejsce oraz po weryfikacji jej stanu, jeżeli pozwolą na to środki, poddana konserwacji. Planowane jest również wykonanie projektu zabezpieczenia figurki na czas jej przebywania w ołtarzu. Kolejne prace planowane są na otaczającym Kaplicę terenie i obejmują wykonanie programu konserwatorskiego a następnie odczyszczenie i konserwację kamiennego Krzyża Legionowego upamiętniającego Legionistów poległych w Bitwie pod Krzywopłotami w dniach 17-18 listopada 1914 roku wraz z otaczającym go kamiennym ogrodzeniem. Klamrą spinającą obydwie obiekty jest otaczający Kaplicę wraz z Krzyżem legionowym oraz towarzyszący im cmentarz mur kamienny. Obiekt ten zwłaszcza w południowej części posiada zniszczenia w postaci dwóch rozległych wylomów, liczne miejscowe ubytki oraz zniszczenia płyty betonowej stanowiącej kiedyś zabezpieczenie korony muru. Planowane prace w pierwszej kolejności koncentrowały by się w najbardziej uszkodzonej południowej części muru, oraz w jego południowo zachodnim narożniku, przylegającym od do południowej ściany Kaplicy. W związku z tym, zwracamy się z uprzejmą prośbą o wydanie opinii i zaleceń konserwatorskich dotyczących możliwości prowadzenia prac we wspomnianym zakresie, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Krakowie podaje co następuje:*

1. Kaplica cmentarna p.w. Pocieszenia NMP w Bydlinie położona na cmentarzu parafialnym w Bydlinie gm. Klucze wpisana jest do rejestru zabytków indywidualną decyzją z dnia z 13.06.2007 r. pod numerem A-97/M. Wyposażenie kaplicy (tj. ołtarz główny, tabernakulum, obraz „Św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus”, obraz „Św. Mikołaj”, rzeźba Madonna z Dzieciątkiem, obraz „Matka Boska z Dzieciątkiem”, obraz „Madonna z Dzieciątkiem”, balustrada chóru muzycznego, okna witrażowe, polichromie wnętrza, kropielnica) wpisane jest to do rejestru zabytków ruchomych decyzją z dnia 12.06.2007 r. pod numerem B-40/M. Obiekt znajduje się na terenie, na których obowiązują zapisy miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Klucze – część A i C, zatwierdzony Uchwałą Nr XXXIV/217/2020 Rady Gminy Klucze z dnia 17.12.2020r. (z późniejszymi zmianami). W związku z powyższym przedmiotowy obiekt podlega ochronie prawnej na mocy przepisów ustawy z dnia 23.07.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2022., poz. 840).
2. Zgodnie z art. 27 wyżej cytowanej ustawy: *Na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku wojewódzki konserwator zabytków przedstawia, w formie pisemnej, zalecenia konserwatorskie, określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.*
3. Za najcenniejszą wartość zabytku uznaje się jego autentyzm, czyli stopień zachowania oryginalnej substancji obiektu. Ze względów konserwatorskich należy dążyć do zachowania wszelakich wartościowych, historycznych, architektonicznych elementów budynku, świadczących o jego oryginalnej formie. Wszelkie prace powinny być prowadzone z poszanowaniem istniejących wartości, przy jak najmniejszej ingerencji w substancję zabytkową, a zmiany nie powinny wpływać na uszczuplenie wartości zabytkowego obiektu. Działania zmierzające do polepszenia warunków użytkowania obiektu są możliwe, o ile dokonywane zmiany nie wpływają na uszczuplenie wartości zabytkowych obszaru oraz obiektu objętego ochroną konserwatorską.
4. Tut. Urząd popiera zamysł opracowania ekspertyzy stanu technicznego obiektu w zakresie oceny zagrożeń budowli korozją od wilgoci, dokumentującą obecny stan ścian obiektu oraz wypraw tynkarskich (w tym m.in. stwierdzony udokumentowanymi pomiarami stopień wilgotności muru zarówno na jego powierzchni, jak i w głębi), a także mechanizm powstawania zawilgoceń. Stały monitoring warunków oraz sprawdzenie drożności systemu odprowadzania wody winny być punktem wyjścia do dalszych rozważań. Dopiero po zdefiniowaniu przyczyn zawilgocenia można podjąć decyzje dotyczące sposobu prowadzenia prac remontowych w zabytkowym obiekcie w tym zakresie.
5. Zgodnie z opracowaniem Narodowego Instytutu Dziedzictwa pn.: „Optymalizacja metod konserwacji. Zagadnienie nierównowagi wilgotnościowej w obiektach zabytkowych” ważny jest standard opracowywanej dokumentacji tj. w przypadku prac osuszeniowych muszą to być kompleksowe ekspertyzy, ewentualnie poszerzone o dodatkowe badania specjalistyczne, ustalające wszystkie możliwe przyczyny utraty równowagi wilgotnościowej zabytku, o następującym zakresie:
  - badania geotechniczne (głównie pod kątem występowania i poziomu wody gruntowej lub napływowej, ale też rodzaju i poziomu gruntu);
  - ocena poziomu i zakresu zawilgocenia, zakresu i stopnia zasolenia;

- ekspertyza mykologiczna — dotycząca zakresu i stopnia porażenia mikrobiologicznego;
- ocena parametrów klimatu i wentylacji obiektu;
- ekspertyza techniczno-budowlana dotycząca oceny statyki, w tym fundamentowania obiektu wraz z odkrywkami (wykorzystująca badania gruntu oraz skorelowana/poprzedzona badaniami/nadzorem archeologicznym);
- badania konserwatorskie warstw wykończeniowych i w powiązaniu z ich wynikami wyznaczone pola do badań architektonicznych;
- wstępne badania architektoniczne;
- wstępne wartościowanie obiektu.

Rozpoznany w ramach zadania niedostatek informacji o diagnozowaniu przyczyn zawilgocenia murów w obiektach poddawanych zabiegom osuszeniowym, a zarazem świadomość konieczności realizowania takich prac przed podejmowaniem decyzji o drodze do poprawy warunków funkcjonowania obiektu, powoduje konieczność szczegółowego wskazania metody pomiarowej, ułatwiającej poprawność postępowania. Z uwagi na niepowtarzalność każdego zabytku i problemów związanych z jego utrzymaniem przedstawiony Standard może podlegać modyfikacjom, nie powinno się jednak ograniczać zakresu rozpoznawania, które Standard opisuje i precyzuje. Rozpoznaniu zawilgocenia służy ocena siedmiu istotnych parametrów:

- 1) pomiary wilgotności murów obiektu i wysokości strefy zawilgocenia,
- 2) ocena zasolenia murów obiektu,
- 3) pomiary wysokości poziomu gruntu w stosunku do wysokości posadzki (punktu 0),
- 4) pomiary parametrów powietrza (temperatura i wilgotność względna) we wnętrzu i na zewnątrz,
- 5) pomiary prawdopodobieństwa kondensacji pary wodnej,
- 6) pomiar gradientu pionowego temperatury,
- 7) pomiary prędkości przepływów powietrza.

Taki standard pozwala na uzyskanie kompletu niezbędnych danych o obiekcie umożliwiających poprawne wnioskowanie, a w konsekwencji, o ile to konieczne, skuteczne działanie w celu poprawy warunków wilgotnościowych i klimatu w zabytku.

6. Działania przy elewacjach, tynkach wewnątrz w tym również dekoracji malarskiej oraz wyposażeniu wewnątrz wymagają opracowania programu prac konserwatorskich opracowanego przez uprawnionego konserwatora dzieł sztuki.
7. Kaplica, zgodnie z decyzją o wpisie do rejestru zabytków, została zbudowana na miejscu starszego obiektu (pustelni), o częściowo zachowanych fundamentach. Konieczne jest zapewnienie badań archeologicznych w związku z pracami ziemnymi planowanymi w ramach przedsięwzięcia, którego dotyczy wniosek. Badania te należy wykonać w trybie prac wykopaliskowych wyprzedzających roboty ziemne, na terenie przeznaczonym pod przeprowadzenie tych robót. Na prowadzenie badań archeologicznych należy uzyskać pozwolenie konserwatorskie.
8. Ze względu na ochronę konserwatorską przedmiotowej nieruchomości tut. Urząd wyprzedzająco informuje, iż wykonywanie wszelkich prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, jak również podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, wymaga uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora

zabytków, stosownie do przepisu art. 36 ust. 1 pkt 1 i 11 cytowanej wyżej ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

9. Kamienny Krzyż Legionowy upamiętniający Legionistów wraz z otaczającym go kamiennym ogrodzeniem oraz mur cmentarny kamienny zlokalizowane są poza wpisem do rejestru zabytków, w ślad znajdują się poza kompetencjami tut. Urzędu.

10. W tym miejscu należy przypomnieć, iż zgodnie z art. 25 art. 25 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:

1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku, jak również możliwości jego dostosowania dla osób ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz.U. z 2020 r. poz. 1062).

2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;

3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

Dokumentacja konserwatorska stanowi zarówno element poprzedzający programowanie, jak i jest wynikiem zrealizowanych prac (dokumentacja powykonawcza). Może ona zawierać, w szczególności, inwentaryzacje badania i ekspertyzy konserwatorskie, badania stratygraficzne, ekspertyzy stanu zachowania obiektów zabytkowych, inwentaryzacje architektoniczne. Zakres niezbędnej dokumentacji konserwatorskiej będzie się jednak różnił w zależności od kategorii, wartości i stanu zachowania zabytku nieruchomego. Dokumentacja konserwatorska będzie m.in. powstawać w wyniku prawidłowo zorganizowanych prac przedprojektowych, które zgodnie z propozycją J. Tajchmana powinny obejmować następujące fazy:

- wstępne rozpoznanie zabytku;
- inwentaryzacja pomiarowo-rysunkowa;
- kompleksowe badania historyczne (w tym studium historyczno-konserwatorskie, oraz badania historyczno-architektoniczne i ew. archeologiczne, które przeprowadzane są po uprzednim uzyskaniu pozwolenia WKZ);
- kompleksowe badania konserwatorskie stanu zachowania substancji zabytkowej obiektu budowlanego oraz jego elementów wystroju i detali zabytkowych wraz z określeniem ich budowy oraz właściwości technologicznych (z jednoczesnym ustaleniem czynników korozyjnych, takich jak zawilgocenie, zasolenie i szkodniki biologiczne) zakończone wnioskami i wytycznymi dla poszczególnych rodzajów elementów zabytkowych (badania te wykonują konserwatorzy – restauratorzy dzieł sztuki);
- określenie technicznego stanu zachowania budowli (ekspertyza konstrukcyjna) wraz z wnioskami i wytycznymi konstrukcyjnymi uwzględniającymi problematykę konserwatorską;
- badanie geologiczne podłoża (w zależności od potrzeb konstruktora lub konserwatora – restauratora dzieł sztuki);

MAŁOPOLSKI
WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR
ZABYTKÓW

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Krakowie
ul. Kanonicza 24, 31-002 Kraków
tel. 12 370 83 11, 12 370 83 12
e-mail: krakow@wuoz.malopolska.pl

– ogólne wnioski i wytyczne architektoniczno-konserwatorskie opracowane zespołowo i podsumowujące wytyczne z poprzednich opracowań (jako zakończenie prac przedprojektowych) (J. Tajchman, Standardy w zakresie projektowania, realizacji i nadzorów prac konserwatorskich dotyczących zabytków architektury i budownictwa, Toruń–Warszawa 2014, s. 1).

Małopolski
Wojewódzki Konserwator Zabytków
w Krakowie

dr inż. arch. Piotr Turkiewicz

uję:
Adresat
a/a + zał.